
JELENKOR

Megosztva együtt: Az Egyesült Államok és a Szovjet-unió az ENSZ-ben

A könyv szerzője Ilya Gaiduk, a 2011-ben mindössze 50 esztendőskorában elhunyt orosz származású történész. Ha górcső alá vesszük munkásságát, láthatjuk, hogy fő kutatási területe a hidegháború, a szovjet-amerikai kapcsolatok története, valamint a két szuperhatalom külpolitikája a hidegháború csaknem fél évszázados története alatt.

Gaiduk tanulmányait Moszkvában végezte, kutatóként az Orosz Tudományos Akadémia Egyetemes Történelmi Intézetében dolgozott, emellett megfordult a washingtoni Woodrow Wilson Center-ben és az Oslói Nobel Intézetnél is. Több könyvet és tanulmányt publikált az említett témákban, amelyek közül mindenképpen említést érdemel az 1996-os *The Soviet Union And The Vietnam War*, valamint a 2003-as *The Great Confrontation: Europe and Islam Through the Centuries* és a *Confronting Vietnam: Soviet Policy toward the Indochina Conflict, 1954 – 1963*. Ezek közül az első és az utolsó a vietnami háborúval foglalkozik, elsősorban a Szovjetunió aspektusából vizsgálva azt, a harmadik pedig az európai és az iszlám civilizáció konfliktusainak körét tekinti át. A Gaiduk által írt *Divided Together: The United States and the Soviet Union in the United Nations* 2012 májusában jelent meg. Gaiduk és munkássága nem annyira ismert hazánkban, személy szerint a kötettel először az American Historical Review áprilisi számában találkoztam, ahol egy könyvajánló foglalkozott a szerző ezen posztumusz kötetével. Az AHR mint szakmai folyóirat nyilvánvalóan kiváló „ajánlás” egy kötet számára, véleményem szerint ez jelen esetben sem volt másként.

A könyv célja (és egyik fő erénye) mindamellett, hogy felhasználja korábbi kutatások eredményeit, az a szerző által végzett évtizedes kutatómunka bemutatása. Gaiduk átfogó levéltári kutatást végzett az Egyesült Államokban, az Egyesült Királyságban és Oroszországban is. Újszerűséget jelent az is, hogy olyan, korábban nyilvánosságot nem látott dokumentumokhoz is hozzáfért az Orosz Föderáció külpolitikai archívumában, amelyek új megvilágításba helyezik a Szovjetunió és Kína, vagy éppen Irán

kapcsolatát 1945 és 1946 között. A *Divided Together* leginkább arra tesz kísérletet, hogy összehasonlítsa a két szuperhatalom külpolitikáját, illetve hidegháborús konfliktus- és válságkezelését, valamint az újonnan létrejövő Egyesült Nemzetek Szövetségéhez való viszonyát. Gaiduk hatalmas mennyiségű levéltári anyagot használt fel elsődleges forrásként könyve megírásához, mindezek mellett természetesen nagy számban alkalmazza a téma korábbi szakirodalmát, mint például *Alexander Dallin* (*The Soviet Union at the United Nations: An Inquiry into Soviet Motives and Objectives*), *Evan Luard* (*A History of the United Nations*), *Robert Hildebrand* (*The Origins of the United Nations and the Search for Postwar Security*) vagy éppen *Paul Kennedy* (*The Parliament of Man: The United Nations and the Quest for World Government*) könyvét. Nem tekinti elsődleges céljának a korábbi szakirodalmak újraértelmezését, bár felhasználja azok konzekvenciáit és eredményeit. Ezek az esetek nagy részében illeszkednek Gaiduk kutatásának eredményeihez.

A tanulmány szerkezetét tekintve nyolc fejezetből épül fel, amelyek logikusan, kronologikus sorrendben haladva követik egymást. Ha tagolni szeretnénk, a legjobban úgy tehetjük mindezt, hogy az első öt fejezetet egy egységnek tekintjük, mely elsősorban a második világháború végétől az 1951-ig tartó folyamatokra és eseményekre összpontosít. A második egység az utolsó három fejezet, amely az 1951 és 1965 közötti időszakkal foglalkozik. Az első fejezet (*On the Way to the United Nations*) bemutatja az ENSZ kialakulását és fejlődését a kezdetektől, vagyis a megalapítás gondolatától a szervezet 1945. júniusi megalapításáig, amelyre San Franciscóban került sor. Gaiduk igyekszik feltárni a három győztes hatalom kapcsolatát a háború végén, kiemelve azt, hogy Sztálin itt még együttműködésre törekedett az angolszász hatalmakkal a biztonság és a béke fenntartásának érdekében. Késznek tűnt arra, hogy kövesse a Roosevelttől meghatározott irányvonalat az Egyesült Nemzetek Szervezetének kapcsán. A második fejezet címe *A Very Tense Opening*. Ebben a szerző azt vizsgálja, hogy a szervezet hogyan sodródott el már a kezdetekkor az eredetileg kitűzött céloktól, a nagyhatalmi együttműködéstől már 1946 tavaszán az iráni válság alkalmával. A szovjetek azon kísérlete, hogy megpróbálják elszakítani Észak-Íránt gyakorlatilag a jaltai megállapodás semmibe vétele volt, mindazonáltal Gaiduk igyekszik a másik oldalt is hangsúlyozni, vagyis azt, hogy az ENSZ kettős mércével tekintett a dolgokra, mivel az amerikai, brit vagy francia beavatkozásokat szerte a világban nem ítélte el úgy, mint a szovjetekét ebben az esetben.

A harmadik fejezet címe az előzőekhez hasonlóan szintén beszédes (*The Cold War Enters the UN*). Ebben a részben az eltávolodás újabb állomá-

sát tekinti át Gaiduk, amikor azt mutatja be, hogy a nyugati tömb hogyan kezdi egyre inkább propaganda fórumként alkalmazni az ENSZ intézményét. Végigkísérhetjük azt a folyamatot, ahogy a szovjet politikusok arra a felismerésre jutnak, hogy a nyugati országok mindig is többségben lesznek az intézményben, így nem remélhetik a saját akaratok keresztülvitelét, ebből adódóan egyre ellenségesebbé és távolságtartóbbakká válnak az ENSZ szervezetével szemben. A két szuperhatalom ugyan sok kérdésben ellentétes oldalon állt, ám mégis voltak olyan helyzetek, amikor ugyanarra az oldalra kerültek, ennek egy példáját mutatja be a negyedik fejezet (The Friendly Enemies) Palesztina kapcsán. 1947-ben mindkét nagyhatalom egyetértett abban, hogy Palesztinát fel kell osztani (a szovjet delegáltak is támogatták ezt az elképzelést). Ebben természetesen az is szerepet játszott, mint Gaiduk kifejti, hogy Palesztina helyzete nem tartozott az európai hatalmi egyensúlyhoz szorosan kötődő kérdésekhez. Ugyanebben a fejezetben felveti azt az állítást is, hogy az USA a berlini szovjet blokád ügyét azért vitte az ENSZ elé 1948-ban, hogy megnyugtassa a szovjet vezetőket arról, hogy nem terveznek katonai lépéseket Berlinben, és egy esetleges háború kitörése elkerülhető az úgy kapcsán. Kiemeli azt is, hogy az ENSZ szerepe jóval több volt a konfliktus rendezésében annál, hogy helyszínt biztosítson a kétoldalú tárgyalásoknak. A következő fejezet, amely a The Long Year 1950 címet viseli, az 1950-es év eseménydús történéseire összpontosít: az Egyesült Államok nem ismeri el a Kínai Népköztársaságot, a szovjetek válaszul az ENSZ Biztonsági Tanácsának bojkottjába kezdenek. Gaiduk hatékonyan használja fel a feltárt szovjet dokumentumokat, hogy megmutassa, Moszkva hogyan irányította a pekingi képviselőket, akik engedelmesen követték az utasításokat az ENSZ-ben. Ebben a fejezetben nagy teret szentel a koreai háborúnak.

A második szakasz első fejezete (Frosts, Thaw, and Crises) egy jóval nagyobb lélegzetvételű időszakot ölel fel: Sztálin utolsó éveit, vagyis a fagyossá váló szovjet-amerikai kapcsolat időszakát, a Sztálin halálát követő enyhülés időszakát, valamint az 1956-ban bekövetkező kríziseket tárja fel. Gaiduk foglalkozik a szuezi válsággal, és az arra adandó szovjet reakcióval, valamint az 1956-os magyar forradalommal, és az azzal kapcsolatban fellépő amerikai passzivitással. Boncolgatja a két szuperhatalom azon dogmáját, hogy tiszteletben tartva a másik érdekszféráját nem avatkoznak be az ott történő eseményekbe. A hetedik fejezet címe In Search of New Allies elsősorban a szovjet külpolitikáról ír: Moszkva és a keleti tömb országairól, valamint Kína és a Szovjetunió viszonyáról (különös tekintettel Kínának az ENSZ-től való távolmaradására) és a szovjetek azon erőfeszítéséről, hogy

új szövetségeket találjanak maguknak Afrikában és Ázsiában. Moszkva abban bízott, hogy az ENSZ újdonsült tagállamai, a korábbi gyarmatok az ő pozícióit erősítik majd, emiatt gyakran támogatták is az afro-ázsiai kezdeményezéseket. A rövid utolsó fejezetben Gaiduk azt írja, hogy U Thant ENSZ-főtitkár döntő szerepet játszott a kubai rakétaválság megoldásában. Gaiduk arra utal, hogy Hruscsovnak könnyebb volt elfogadni azokat a javaslatokat, melyeket U Thant tett, mintha ugyanezt az amerikaiak tették volna. Ez a közvetítő szerepe a szovjetek és az amerikaiak között kulcsfontosságúvá teszi őt és az ENSZ szerepét a kubai krízis kapcsán.

A *Divided Together* című kötet nem tekinthető újításokkal teli hidegháborús újraértelmezésnek, de erre nincs is szükség. A kötet az újonnan feldolgozott levéltári anyagokkal új részletekkel és összetevőkkel gazdagítja a korábbi kutatások eredményeit. Fokozza és segíti a Szovjetunió és az Egyesült Államok ENSZ-hez való viszonyának jobb feltárását, és a bonyolult kapcsolatok megértését. A tanulmánykötet azt, amiért az ember egy ilyen művet a kezébe vesz, maradéktalanul eléri, összefoglalva és rendszerezve végig halad a hidegháború első húsz esztendejének kulcsfontosságú pillanatain, a már ismert aspektusokból megvizsgálva mindazt, és az említettek nyomán számos új információval szolgál.

Ilya V. Gaiduk. *Divided Together: The United States and the Soviet Union in the United Nations*. (Megosztva együtt: Az Egyesült Államok és a Szovjetunió az ENSZ-ben) Stanford: Stanford University Press with Woodrow Wilson Center Press, 2012. 288 o.

Hegedűs Zoltán